

УДК 378:37.013.42

НАВЧАННЯ НА ЗАСАДАХ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ЗАПИТ СОЦІУМУ І ОЗНАКА СУЧАСНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА

Волинець Ю.О.

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті висвітлено проблему навчання на засадах дослідження як запит соціуму і ознака сучасності професійної підготовки педагога. Проаналізовано теоретичні основи процесу проведення дослідницької діяльності майбутнього сучасного фахівця з дошкільної освіти. Висвітлено проблему формування дослідницьких умінь у майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів. Розкрита проблема формування дослідницьких умінь у майбутніх вихователів-дослідників у фаховій підготовці. З'ясовані умови підвищення ефективності формування дослідницьких умінь.

Ключові слова: навчання на засадах дослідження, дослідницькі уміння, сучасна професійна підготовка педагога, фахівець-дослідник, формування дослідницьких умінь майбутніх педагогів.

Постановка проблеми. Навчально-виховний процес вищого навчального педагогічного закладу має забезпечити ґрунтовну професійну підготовку майбутніх педагогів до дослідницької діяльності, створити сприятливі умови для виявлення і розвитку їхніх творчих здібностей, бути гнучкими, відкритими, толерантними, відповідальними і не боятися ризикувати, досліджувати та експериментувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи психолого-педагогічні особливості дослідницької діяльності студентів, розвиток їхньої творчої самостійності у навчальному процесі, ми встановили, що цю проблему висвітлено у працях С. Архангельського, П. Горкуненка, А. Карлацук та інших учених; організація з самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу досліджується у працях І. Мороза, Ю. Якименко та ін.; застосування індивідуально орієнтованого підходу до організації дослідницької діяльності вивчають І. Кравцова, В. Лісовий; формування дослідницьких умінь і навичок подано у працях Г. Беленької, І. Каташинської, Г. Кловак, Є. Кулика, В. Кулишової, С. Мартиненко, О. Резіної, Г. Тарасенко, М. Фалько, що допомагає зрозуміти сутність готовності майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів до навчання на засадах дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасна освіта стає все більш складною системою, яка висуває до майбутніх педагогів та зокрема освітнього процесу високі вимоги. Саме тому, потрібно забезпечити системне підвищення якості підготовки майбутніх педагогів для дошкільних навчальних закладів, посилити орієнтованість освітніх програм професійної підготовки на запити споживачів. Незважаючи на існуючі напрацювання і запити практики щодо нашої проблеми ще не знайшли ґрунтового вирішення.

Мета статті – висвітлення питання про навчання в університеті, побудоване на засадах дослідження, як запит соціуму і ознаку сучасності професійної підготовки педагога.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою вдосконалення формування дослідницьких умінь майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів насамперед важливо з'ясувати

сучасний стан цієї підготовки. Нами встановлено, що навчання на засадах дослідження, а також процес формування дослідницьких умінь у майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів (ДНЗ) здійснюється шляхом удосконалення змісту фахової підготовки. У педагогічній науці ведеться активний пошук технологій, зорієнтованих на розвиток майбутнього фахівця-дослідника, здатного не лише самостійно здобувати знання, а й творчо використовувати їх.

Педагог – це людина, яка здійснює унікальну місію. Незважаючи на глобальні зміни інформаційного простору, постійне вдосконалення освітніх технологій, використання інноваційних методів і засобів, інтерактивних освітніх ресурсів, провідна роль у сприянні розвитку особистості як і раніше належить їй. Бо саме педагог відіграє визначальну роль сьогодення – впливає на майбутнє індивіда, суспільства і в цілому людської цивілізації.

Саме вона, як особистість і професіонал, забезпечує входження майбутнього фахівця з дошкільної освіти в світ дослідницької діяльності, інноваційних технологій, культури, соціальних відносин, залучає до духовності і новітніх досліджень. Педагог надає особливий вплив на вибір студентами-майбутніми педагогами з дошкільної освіти індивідуальної траєкторії морального, інтелектуального, емоційного, соціального розвитку. Він бере безпосередню участь в процесі формування у молодій людини «Я-концепції», образу навколишнього світу і місця людини в ньому.

В умовах модернізації української держави і суспільства вельми актуальною є здатність педагога здійснювати інноваційну діяльність, без якої неможливо відповідати вимогам інтенсивно мінливого соціокультурного контексту. Саме сучасному педагогові призначена місія здійснювати навчання і виховання підростаючого покоління на всіх рівнях сучасної системи освіти з урахуванням реалій сьогодення і подальших перспектив її розвитку, забезпечуючи процеси модернізації, стійкого інноваційного розвитку країни.

Аналіз процесу формування дослідницьких умінь у майбутніх вихователів ДНЗ передбачає визначення навчальних дисциплін, які безпосередньо спрямовані на підготовку тих, хто навчається. Навчальна діяльність студентів має стати основою для розроблення змісту і технологій цієї

діяльності, а також повинна враховувати рівень їх творчих можливостей, навчальних здобутків, інтересів, активності, оскільки набуття майбутніми педагогами досвіду дослідницької діяльності може стати початком серйозних наукових пошуків. Зазначимо, що формування дослідницьких умінь є складним процесом, що залежить від багатьох компонентів діяльності на всіх етапах її проведення, головним із яких є мотиви, що зумовлюють ефективну роботу.

Завдання вищих педагогічних навчальних закладів полягає в підготовці інтелектуальної, наукової та науково-педагогічної еліти суспільства; якісному навчанні та формуванні нового рівня свідомості людини. Ми вважаємо, що фахова підготовка майбутніх педагогів до формування дослідницьких умінь зумовлює появу нового конкурентоспроможного, компетентного фахівця, який є творцем науково-дослідницької культури.

Враховуючи специфіку нашого дослідження, вважаємо за доцільне зосередити увагу на сучасному стані формуванні дослідницьких умінь у майбутніх педагогів. Встановлено, що існують об'єктивні умови підвищення ефективності формування дослідницьких умінь, які реалізуються шляхом удосконалення відомих та пошуку нових форм і методів організації самостійної дослідницької діяльності з відповідним урахуванням змін у системі фахової підготовки, структурі та змісті навчання. Вони передбачають також розширення й оптимальне поєднання методів навчання за кредитно-модульно-рейтинговою системою, застосування комплексу технічних і дидактичних засобів, які б забезпечували взаємозв'язок аудиторної та позааудиторної форм занять; розвиток взаємодії в системі «викладач – студент» і вдосконалення суб'єкт – суб'єктної взаємодії на основі співпраці, розроблення подальших шляхів поліпшення формування дослідницьких умінь у студентів і педагогічної майстерності викладача.

Проведені спостереження й експериментальні дані наукових досліджень В. Борисова, А. Ліненко, В. Шадрикова та інших учених свідчать про те, що від характеру особистісного ставлення суб'єкта до справи, якою він займається, значною мірою залежить його особистісна активність і ефективність діяльності.

Проаналізуємо особливості організації науково-дослідницької роботи на кожному з етапів фахової підготовки майбутніх педагогів з дошкільної освіти в Педагогічному інституті Київського університету імені Бориса Грінченка.

На *першому етапі (інформаційному)* розпочинається поетапний процес формування спеціальних умінь та навичок. Майбутні педагоги з дошкільної освіти (I курс) опановують термінологічний апарат та методологію наукового дослідження, технологію організації самостійної та навчально-дослідницької роботи. Теоретичні знання конкретизуються на семінарських і практичних заняттях, що дозволяє надати їм пошукового характеру, а саме це й викликає інтерес у студентів під час обговорення тієї чи іншої теми. На цьому етапі об'єктами дослідження є власні вміння складати різні алгоритми, розробляти програми, вміння та навички організації самостійної роботи з фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін.

На *другому етапі (змістово-технологічному)* студенти II–III курсів інтенсивно сприймають ustaleni в науці, але невідомі їм концепції, теорії, оволодівають методами наукового пошуку, у майбутніх вихователів формуються первинні вміння організації наукового дослідження та оформлення його результатів. Студенти залучаються до роботи в наукових гуртках і студіях. У процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін майбутні педагоги засвоюють технологію об'єктно-орієнтованого програмування, набувають умінь виконувати реферативні дослідження, анутовати наукову літературу, вчать виконувати творчі завдання, самостійно працювати з науковими джерелами, вчать писати курсові роботи.

На *третьому (перетворювально-результативному)* етапі студенти IV курсу, вивчаючи навчальні дисципліни (такі, як «Педагогічна творчість», «Комп'ютерні технології в роботі з дітьми», «Формування дослідницьких умінь майбутніх вихователів»), набувають додаткових умінь проводити науково-дослідницьку роботу, творчі проекти, виконуючи завдання, передбачені структурою залікових кредитів. Цей етап характеризується оволодінням професійно спрямованими вміннями й навичками з розробки моделі дослідницької діяльності.

Розв'язання навчальних дослідницьких завдань має за кінцеву мету надання студентам необхідної допомоги для майбутньої повсякденної професійної діяльності. У процесі виконання подібних завдань використовуються наукові методи спостереження, аналізу, порівняння з наступним визначенням причинових зв'язків або їх систематизацією. За таких умов у Педагогічному інституті Київського університету імені Бориса Грінченка й відбувається накопичення досвіду пошуку та обробки інформації з фахових дисциплін за умови суб'єкт-суб'єктного характеру взаємовідносин, особистісно орієнтованого та комунікативного підходу до процесу професійної освіти.

Аналіз досліджень дав змогу визначити основні підходи провідних учених до встановлення критеріїв рівня сформованості дослідницьких умінь. Зокрема, вчена Т. Мишківська визначає сформованість дослідницько-педагогічних умінь за п'ятьма рівнями, а саме: «нульовий» – початковий рівень, відносно якого починається формування дослідницько-педагогічних умінь; «догматичний» – рівень, на якому в студента потреба наукового пошуку відсутня, знання методів педагогічного дослідження обмежені матеріалами підручника, завчені й у навчальному процесі використовуються лише за повторного сприйняття з підказу викладача; «копіювальний» – рівень, на якому студент під впливом викладача усвідомлює необхідність пошуку; вивчив основні методи педагогічного дослідження й за завданням педагога та під його керівництвом уміє їх застосовувати в типових умовах; «навчально-дослідницький» – рівень, на якому в студента сформована, за умови включення в створену викладачем проблему, потреба наукового пошуку шляхів найефективнішого її розв'язання; студент має необхідні знання для вибору оптимальних методів педагогічного дослідження в нестандартних

ситуаціях і здатний після консультації викладача організувати дослідження; «дослідницький» – рівень, на якому студент має стійкі мотиви до дослідницько-педагогічної діяльності, самостійно виявляє й формулює проблеми (суперечності); знає методологію педагогічного дослідження; самостійно й науково обґрунтовано обирає шляхи розв'язання виявленої суперечності; самостійно, на вищому творчому рівні її розв'язує; аналізує здобуті результати та впроваджує їх у педагогічну практику [5, с. 19].

Нами встановлено, що дослідницька діяльність у структурі педагогічної діяльності є механізмом більш успішного, вищого рівня розв'язання педагогічних завдань, які входять до основних функцій педагога. Система ж дослідницьких педагогічних умінь є «складовою структури педагогічної діяльності, умовою успішного розв'язання педагогічних завдань» [3, с. 32-33].

Є. Кулик зазначав, що процес підготовки педагога до дослідницької діяльності в першу чергу спрямовується на опанування дослідницьких вмінь, пізніше розширюючи його до методичної підготовки, поступово виводячи за межі професійної підготовки і готуючи до навчання впродовж життя, що не завжди буде пов'язане з обраною професією [4, с. 421].

М. Князян зазначила, що активізація процесу професійного становлення майбутнього вчителя-дослідника передбачає формування його самостійно-дослідницької діяльності, зорієнтованої на озброєння студентів системними методологічними знаннями; забезпечення вільного оперування цими дослідницькими діями; сприяння усвідомленню якості саморуку як професіонала; спрямування студентів на самовдосконалення як дослідника. Самостійно-дослідницька діяльність розглядається автором вказаної роботи як стартова платформа, що забезпечує цілісність активного самотворення майбутнім педагогом ключових компетентностей (науково-пізнавальної, соціальної, комунікативної, полікультурної, інформаційно-технологічної, професійної та компетентності саморозвитку), дозволяє досягти

повноти й досконалості функціонування майбутнього спеціаліста в соціально-професійному просторі [3, с. 445].

Вчена Г. Беленька визначила сутність і структуру поняття «професійна компетентність вихователя дошкільного навчального закладу», зміст фахових компетенцій вихователя, обґрунтувала вимоги до професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу крізь призму потреб сучасної дитини дошкільного віку; розкрила педагогічну концепцію формування професійної компетентності в умовах університетської освіти [1].

Таким чином, аналіз сучасного стану фахової підготовки студентів – майбутніх педагогів ДНЗ до навчання на дослідницькій основі переконливо свідчить про наявність значної кількості наукових напрацювань, у яких порушено проблеми організації дослідницької роботи у вищих педагогічних навчальних закладах, формування пізнавальної активності студентів, взаємозв'язок цих чинників із дослідницькою діяльністю майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Вченими доведена необхідність формування професіоналізму майбутніх вихователів ДНЗ, здатних до дослідницької діяльності у контексті особистісно орієнтованої освіти, що розглядається як процес поетапного нарощування професіоналізму (інтелектуального, комунікативного, мотиваційного компонентів) у фаховій підготовці та здатного здійснювати професійну діяльність на дослідницькому рівні.

Висновки і пропозиції. Отже, проведений аналіз з даної проблеми засвідчив, що навчання на засадах дослідження буде залежати від ефективності створених педагогічних умов, впровадження нових організаційних форм і методів навчання, спрямованих на розвиток творчої активності студентів та мотивації дослідницької діяльності. Навчання в сучасному університеті має будуватися на засадах наукового дослідження і сприяти особистісно-професійному розвитку і саморозвитку фахівця, який в ході освітнього процесу поступово формується як педагог-дослідник.

Список літератури:

1. Волинець Ю.О. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до дослідницької діяльності / Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку: компетентнісний підхід: моногр. // за заг. ред. Г.В. Беленької, О.А. Половіної. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2015. – С. 161-181.
2. Кловак Г.Т. Генеза підготовки майбутнього вчителя до дослідницької педагогічної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах України (кінець XIX – XX століття): дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Кловак Галина Тихонівна. – Умань, 2005. – 531 с.
3. Князян М.О. Організація самостійно-дослідницької діяльності майбутніх викладачів (на етапі магістерської підготовки): навч. посіб. / М.О. Князян. – Ізмаїл: Сміл, 2006. – 52 с.
4. Кулик Є.В. Підготовка майбутніх вчителів до дослідницької діяльності: моногр. / Є.В. Кулик. – К.; Дрогобич: Коло, 2004. – 382 с.
5. Мишковська Т.Д. Формування дослідницько-педагогічних умінь студентів в умовах модульної організації процесу навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Мишковська Тетяна Дмитрівна. – Тернопіль, 1999. – 19 с.

Вольнец Ю.А.

Киевский университет имени Бориса Гринченко

ОБУЧЕНИЯ НА ПРИНЦИПАХ ИССЛЕДОВАНИЯ КАК ЗАПРОС СОЦИУМА И ПРИЗНАК СОВРЕМЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГА

Аннотация

В статье освещена проблема обучения на основе исследования как запрос социума и признак современности профессиональной подготовки педагога. Проанализированы теоретические основы процесса проведения исследовательской деятельности будущего современного специалиста по дошкольному образованию. Освещена проблема формирования исследовательских умений у будущих педагогов дошкольных учебных заведений. Раскрыта проблема формирования исследовательских умений у будущих воспитателей-исследователей в профессиональной подготовке. Выявлены условия повышения эффективности формирования исследовательских умений.

Ключевые слова: обучение на основе исследования, исследовательские умения, современная профессиональная подготовка педагога, специалист-исследователь, формирование исследовательских умений будущих педагогов.

Volynets Y.A.

Borys Grinchenko Kyiv University

RESEARCH BASED LEARNING AS A SOCIETY REQUEST AND A FEATURE OF MODERN PROFESSIONAL TEACHER TRAINING

Summary

The article deals with the problem of researched based society as a request and a feature of modern teacher training. The theoretical foundations of the research's process of the future specialist in early childhood education are analyzed. The problem of research skills formation of educational institutions' future preschool teachers is highlighted. The research skills formations of preschool teachers as investigators in the process of their professional training are described. The conditions of the efficiency research skills formations increasing are distinguished.

Keywords: research based learning, research skills, modern teacher professional training, specialist-researcher, future teachers research skills formation.